

А.С. Дзюбаненко, В.В. Оніпко

РОЛЬ КОЛЕКЦІЇ БОТАНІЧНОГО САДУ В ОПТИМІЗАЦІЇ ДОВКІЛЛЯ
Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г. Короленка**Ключові слова:** ботанічний сад, інтродукція, оптимізація довкілля

Висвітлено роль колекції ботанічного саду ПДПУ імені В.Г. Короленка в оптимізації довкілля. Розглядається колекційний фонд закладу, як творча лабораторія, що дає можливість вивчати рослинне різноманіття, використовувати рослини в зеленому будівництві, розширювати діапазон біологічних знань та осередок наукової та навчальної діяльності студентів.

Із розвитком екології людство послідовно усвідомило значення дослідження взаємозв'язків між організмами та їхнім довкіллям. Стало зрозумілим, що навіть незначний вплив людини на довкілля може призвести до "ланцюгових реакцій", здатних спричинити непередбачені наслідки в глобальному масштабі [1]. У справі охорони навколишнього середовища важлива роль належить вмінню правильно застосовувати екологічні знання про рослини у господарській діяльності, щоб створюючи комфорт для проживання, не сталося різкого погіршення умов довкілля. У зв'язку з цим виникла необхідність ґрунтового вивчення адаптивних стратегій інтродукції рослин в умовах відкритого і закритого ґрунту [2].

Генетичний фонд рослин, що знаходиться в різного роду ботанічних установах (ботанічних садах, дендрологічних парках та інші), який складається з аборигенних і інтродукованих видів, відіграє надзвичайно важливу роль в екологічному вихованні підрастаючого покоління, у формуванні умінь дбайливого ставлення до біорізноманіття, пропаганди різних форм екологічної грамотності. Але здатність екологічно вірно створювати та експлуатувати зелені зони, які поліпшують існування людини, неможливо без підготовки фахівців. Із огляду на цю проблему, наукову, просвітницьку, виховну, роль ботанічних садів важко переоцінити.

Метою наших досліджень є підняття рівня знань про біорізноманіття та культуру озеленення навколишнього середовища серед населення міста Полтави та області, шляхом створення різноманітних колекцій рослин. У ботанічному саду Полтавського педагогічного університету, щорічно з світом рослин знайомляться біля 5 тисяч школярів, студентської молоді та дорослих відвідувачів. Колекційний фонд закладу дає можливість вивчати рослинне різноманіття, використовувати рослини в зеленому будівництві, розширювати діапазон біологічних знань про них. Він є осередком наукової та навчальної діяльності студентів. Більшість дисциплін біологічного циклу, що вивчаються на природничому факультеті, проводяться саме на його базі. Ботанічний сад це творча лабораторія де студенти навчаються методикам проведення науково дослідних робіт, розв'язують експериментально-

дослідні завдання різного характеру і змісту, здійснюють експериментальні індивідуальні та групові наукові дослідження, польові практики. Одним з напрямків діяльності ботсаду є створення нових колекцій у відкритому та захищеному ґрунті та поповнення новими інтродуцентами.

Зокрема, за сприяння відділу нових сільськогосподарських культур Національного ботанічного саду імені М.М. Гришка та Дослідної станції лікарських рослин Інституту агроєкології УААН, активно йде оновлення колекцій відділу сільськогосподарських рослин, наприклад такими рослинами як *Echinaceae purpurea Moench*, *Silybum marianum* L., *Matricaria recutita* L., *Calendula officinalis* L., *Valeriana officinalis* L., *Digitalis purpurea* L., *Imula helenium* L. та ін., що характеризуються високою пристосованістю до широкого діапазону дії екологічних факторів. Тут особливої уваги заслуговують такі напрямки інтродукції, які відзначаються оригінальністю і універсальністю у використанні. Інтродукований матеріал можна використовувати для двох основних цілей: для безпосереднього впровадження у виробництво; як вихідний матеріал для проведення добору і гібридизації при виведенні нових сортів. Весь інтродукований матеріал залежно від його призначення поділяється на три основні групи, нові культури, нові сорти існуючих культур, джерела нових ознак для існуючих культур.

Відносно декоративної флори ботанічного саду, надається перевага таким напрямкам діяльності, як збагачення колекцій відкритого ґрунту видами що стійкі до хвороб та шкідників, красивоквітучі та універсальні у використанні - переносять обрізування, не потребують особливих умов утримання та догляду, солітерні. З цією метою на території створюються різні види та форми ландшафтних композицій, з використанням інтродуцентів, як приклад озеленення парків, скверів, площ, вулиць, садиб тощо. У композиції представлені мало поширені у культурі види, екзотичні для умов помірної зони - опунція камангська, чудово зростає у відкритому ґрунті юкка Смолла – добре вегетує і не потребує накриття на зиму. В експозиціях добре себе почувають і рідкісні види, які потребують охорони в місцях природного поширення: *Taxus baccata* L., *Dentaria budbifera* L., *Lunaria annua* L., *Polygonatum*

officinale All, релікт *Ginngo biloba* L. та ін. Всі ці види з високою пристосованістю є досить декоративні і в умовах культури можуть широко використовуватись в озелененні довкілля [3]. Поряд з декоративним рослинним різноманіттям зростають представники місцевої природної флори, які гармонійно поєднані в композиціях і є прикладом для зеленої розбудови м. Полтави.

Оновлення колекції захищеного ґрунту ботсаду здійснюється видами найбільш економічно вигідними у вирощуванні, які широко використовуються як лікарські і цінні у вивченні ботаніко-біологічних особливостей. Це різні види *Aloe* L., *Crassula arborescens* (Mill) Wild, *C. portulacae* Lam., *Pelargonium radens* H.E. Moore., *Agava Americana* L. Успішно культивуються фітонцидні рослини, які здатні оптимізувати середовище в приміщеннях і які ми рекомендуємо для оформлення інтер'єрів. Серед них: *Ficus* L. - *F. bendgaleusis* L., *F. benyamina* L., *F. elastica* Roxb ex Hornem, *Fatsia japonica* (Thunb), *Pittosporum crassifolium* Soland Putteri, *Chlorophytum comosum* (Thunh) Baker. та інші.

Як результат, на протязі останніх років ми можемо відмітити зростання зацікавленості до сучасного ведення зеленого будівництва, бажання вирощувати рослини із знанням їх біологічних особливостей в організаціях, установах. При школах створюються факультативи декоративного квітництва, садівництва. Розробляються спільні проекти озеленення площ,

парків, скверів та вулиць м. Полтави разом з міськими, обласними екологічними службами по озелененню та різними суб'єктами господарювання. Виникла потреба на сучасному етапі розбудови міста в тісному контакті з науковцями біологічного профілю.

Таким чином, послідовне збагачення колекцій ботсаду новими сучасними інтродукованими видами дає змогу розширити знання школярів, студентів, фахівців про стан рослинної різноманітності, сприяє підвищенню якості природоохоронної освіти та розбудові екологічно чистого довкілля.

ЛІТЕРАТУРА

1. Байрак О.М., Шумик М.І., Скалій І.М. Сучасний стан і перспективи використання різноманіття декоративних деревних рослин у ботанічних садах і парках м. Києва / Біорізноманіття: теорія, практика та методичні аспекти вивчення в загальноосвітній та вищій школі: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (присвячується 120-річчю від дня народження М.І. Вавилова) / За редакцією М.В. Гриньової. - Полтава: Друкарська майстерня, 2008. - С. 83-86.
2. Небел Б. Наука об окружающей среде. Как устроен мир. В 2-х т. Т. 1. Пере. с англ. - М.: Мир, 1993.
3. Горницка И.П. Основные направления интродукции растений в защищенный грунт в промышленно развитых районах Украины. Матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої 45-річчю Запорізького міського дитячого ботанічного саду. - Запоріжжя, 2003 р.

Надійшла 19.03.2008р.

А.С. Дзюбаненко, В.В. Онипко

Роль коллекции ботанического сада в оптимизации окружающей среды

Освещена роль коллекций ботанического сада ППГУ имени В.Г. Короленка в оптимизации окружающей среды. Рассматривается коллекционный фонд учреждения как творческая лаборатория, которая дает возможности изучать разнообразие растений, использовать их в зелёном строительстве, расширять диапазон биологических знаний и быть центром научной и учебной деятельности студентов.

Ключевые слова: ботанический сад, интродукция, оптимизация окружающей среды

A. Dzyubanenko, V. Onipko

The role of collections of a botanical garden in optimization of environment

The role of collections of a botanical garden of the Poltava State Pedagogical University in optimization of an environment is covered. The collection fund of establishment is considered (examined), as the creative laboratory which enables to study a variety of plants, to use them in green construction, to expand a range of biological knowledge and to be the centre of scientific and educational activity of the students.

Key words: botanical garden, optimization of environment

Відомості про авторів:

Дзюбаненко Антоніна Степанівна, директор ботанічного саду Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка;

Онипко Валентина Володимирівна, к.с.-х.н., доцент, Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г. Короленка.

Адреса для листування:

Дзюбаненко Антоніна Степанівна, м. Полтава, вул. Остроградського, 2, Ботанічний сад Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка. Тел.: (0532) 2-28-91; e-mail: pspubot2007@rambler.ru